

Препоръчан начин за цитиране на публикацията:

Петров, В. Разпореждане със семейно жилище еднолична собственост на съпруга без съдебно разрешение и без съгласие на другия съпруг. // Предизвикай правото!, 2026, № 2, с. 1–10

Автор: д-р Васил Петров

Разпореждане със семейно жилище еднолична собственост на съпруга без съдебно разрешение и без съгласие на другия съпруг

Резюме: *Преди постановяване на Тълкувателното решение от 29.12.2014 г. по тълкувателно дело № 5/2013 г., ВКС ОСГТК, съществуваха различни становища в теорията и съдебната практика относно правната последица при разпореждане със семейно жилище еднолична собственост на съпруга без съдебно разрешение и без съгласие на другия съпруг – незавършен фактически състав; нищожност; висяща недействителност; относителна недействителност (непротивопоставимост). Тълкувателното решение прие последното – относителна недействителност. В настоящата работа поддържам тезата, че се касае за особен вид унищожаемост. Анализират се връзките между иска по чл. 26 СК и иска по чл. 56 СК за предоставяне ползването на семейното жилище при развод.*

Ключови думи: семейно жилище, брак, развод, сделка без съгласието на съпруга, сделка без съдебно разрешение, относителна недействителност (непротивопоставимост), унищожаемост, пороци на волята

Summary: *Before the Interpretative Decision of 29.12.2014 on interpretative case No. 5/2013, by General Assembly of Civil and Commercial Colleges of the Supreme Court of Cassation, there were different opinions in theory and courts' caselaw regarding the legal consequence of transferring the family home owned solely by one spouse without court permission and without the consent of the other spouse – incompleting legal act; absolute nullity; pending invalidity; relative invalidity (non-opposability). The Interpretative Decision adopted the latter – relative invalidity (non-opposability). In this work, I argue that it is a specific type of voidability. The connections between the claim under Article 26 of the Family Code and the claim under Article 56 of the Family Code for granting the use of the family home upon divorce are analysed.*

Keywords: family home, marriage, divorce, transaction without spouse's consent, transaction without court's permission, relative invalidity (non-opposability), voidability, defects of will

1. Увод¹

В теорията² преди постановяване на тълкувателното решение от 29.12.2014 г. по тълкувателно дело № 5/2013 г., ОСГТК, съществуваша различни становища относно вида порок при разпореждане със семейно жилище еднолична собственост на единия съпруг без съдебно разрешение и без съгласие на другия съпруг. Изказвани са тези, че става дума: за сделка с незавършен фактически състав, за сделка нищожна поради противоречие на закона; за сделка в състояние на всяка недействителност; за относително недействителна сделка.

Тълкувателното решение прие последното – че порокът е относителна недействителност. С настоящата работа поддържам тезата, че се касае за особен вид унищожаемост. Но преди да се заема с обосноваването на аргументите за тази теза, нека отбележа мотивите на ВКС за възприемане на задължителното тълкуване по тълк. д. № 5/2013 г., ОСГТК.

ВКС се мотивира така: „Сделката на разпореждане със семейното жилище лична собственост на единия съпруг, извършена от него без съгласието на другия и без разрешение на районния съд, е относително недействителна спрямо съпруга неособственник, чийто конкретен интерес засяга. Относителната недействителност, според дадената ѝ в ТР № 1 от 19.04.2004 г. на ОСГК на ВКС характеристика, предполага действителна правна сделка, която поражда желаните и целени правни последици, но по силата на закона тази сделка няма действие спрямо едно или няколко лица. Правото да се иска прогласяване на недействителността на конкретен акт на разпореждане е дадено именно на лицата, които са защитени от нормата на закона, т.е. лицата с конкретен материален интерес. За тези лица недействителността на сделката е една възможност, едно право, упражняването на което зависи само от тях. Последиците на относителната недействителност са ограничени спрямо определени лица и по

¹ Настоящата работа представлява разширение на доклада ми от Научна конференция в памет на доц. Кристиан Таков и гл. ас. Теодор Пиперков, организирана от студентите от Клуба на юриста „Теодор Пиперков“ в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, на 16.05.2026 г.

² Въпросите на настоящата статия са обсъждани във всички учебници и коментари по Семейния кодекс, издадени след 1968 г. – в учебника на проф. Л. Ненова (1977 г., 1994 г.), вкл. в новата му редакция от проф. М. Марков (2009 г.), в учебника на проф. Ек. Матеева (2010 г.), в коментара на СК 1968 от 1975 г. (на Хр. Георгиев, Ив. Палазов, П. Бешков и Ц. Дамянов), в коментара на СК от 2009 г. (от 2015 г., на Ц. Цанкова, М. Марков, Ан. Станева, В. Тодорова, Веселин Петров, Е. Балева, Б. Дечева, В. Мичева) и т.н. Освен тях могат да се посочат, без претенции за изчерпателност, следните публикации (в обратен хронологичен ред): **Топуров, П.** Имуществени отношения между съпрузи в брак и във фактическо съжителство. С., Труд и право, 2026, 220-231; **Топузов, Д.** Принципиите на европейското семейно право и възможностите за развитие на българското имуществено-брачно законодателство. С., Сиела, 2024, 133-159, **Недев, Д.** Следва ли обхватът на защитата на семейното жилище да бъде разширен? В подкрепа на отрицателния отговор. – В: **Ставру, Ст., Д. Топузов (съст.).** Брак и отношения между съпрузите. Дискуссионник по семейно право. Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, 2022, **Кадиева, М.** Следва ли обхватът на защитата на семейното жилище да бъде разширен? В подкрепа на утвърдителния отговор. – В: **Ставру, Ст., Д. Топузов (съст.).** Цит. сборник, **Димитров, М.** Основанията за нищожност по чл. 26, ал. 1 ЗЗД. С., Сиби, 2013, 167-168, **Марков, М.** Разпореждане със семейното жилище собственост на единия съпруг. – Собственост и право, 2010, № 2, **Гоцев, В.** Имуществени отношения между съпрузите по Семейния кодекс. С., Наука и изкуство, 1988, 90-97, **Гачев, Н.** Недействителни сделки с паричния влог и семейното жилище. – Социалистическо право, 1987, № 5, **Петров, Владимир.** Разпореждане със семейното жилище лична собственост на единия съпруг. – Социалистическо право, 1985, № 1, **Герджиков, Огн.** Значение на съгласието на неучаствалия в разпоредителната сделка съпруг. – Социалистическо право, 1978, № 9, **Таджер, В.** Разпореждане със семейното жилище индивидуално собственост на съпруга. – Социалистическо право, 1973, № 10.

отношение на определени имущества, тя няма действие по отношение на всички и може да бъде заздравена.

Разпоредителната сделка със семейното жилище лична собственост на съпруга прехвърлител поражда незабавни последици за сключилите я страни, но няма действие за другия съпруг, ако той не е дал съгласие за разпореждането и липсва разрешение на районния съд за него. Така извършеното разпореждане със семейното жилище е в относително, нестабилно, временно положение. Съпругът несобственик може да оспори сделката с иск за обявяване на недействителността ѝ, а упражняването на това право не е ограничено със срок. Сделката се заздравява, ако съпругът несобственик даде съгласие за нея след сключването ѝ във формата по чл. 42, ал. 2 ЗЗД или ако не я оспори по исков ред. Това разрешение отчита както защитените с изискването за съгласие по чл. 26 СК права на съпруга несобственик и семейния интерес, така и интереса на третото лице приобретател по сделката и сигурността на гражданския оборот. Да се приеме, че въпросната разпоредителна сделка е нищожна поради противоречие със закона, е пресилено и при сравнение с разпоредбата на чл. 24, ал. 4 СК, която предвижда по-лека санкция (относителна и временна недействителност, наричана още своеобразна оспоримост) за едноличното разпореждане на съпруг с общ за съпрузите недвижим имот (включително с притежаваното в съпружеска имуществена общност семейно жилище).“

2. Критика на становището на ВКС

Дори бегъл поглед към мотивите на ВКС е достатъчен, за да се види, че те смесват институтите на относителната и висящата недействителност на сделките. Защото тезата, че недействителността по чл. 26 СК може да се релевира безсрочно и да се заздравя само ако другият съпруг я потвърди с волеизявление във формата на чл. 42, ал. 2 ЗЗД, по същество означава, че недействителността е висяща, наред с това, че е относителна. Както е известно, при относителната недействителност, релевирана от увредения кредитор с Павлов иск по чл. 135 ЗЗД, теорията и съдебната практика признават приложението на общата погасителна давност по чл. 110 ЗЗД по отношение на иска за прогласяване на недействителността. След като ВКС приема, че нормата на чл. 26 СК урежда случай на относително недействителна сделка, то няма разумна причина да не се приеме, че правото да се релевира по исков ред тази недействителност се погасява с общата 5-годишна давност и не е безсрочно.³

Аргументите на ВКС, че чл. 26 СК не урежда нищожност (абсолютна недействителност) са верни, но неособено убедителни са аргументите за относителна недействителност. Както ВКС отбелязва правилно, относителната недействителност е по същество форма на непротивопоставимост. В случая санкцията за нарушаване на правилото на чл. 26 СК трябва да ползва само съпруга, който не е дал съгласието си, а покрай него – и децата от брака. За съпруга съдоговорител и за третото лице сделката би трябвало да поражда типичните си правни последици – облигационно и вещно действие. Понеже тя не удовлетворява изцяло легитимния кредиторски интерес на третото лице да получи собствеността чиста от „тежести“, то би трябвало да може да я развали, евентуално и да търси обезщетение за претърпени вреди. Всички тези последици предполагат сделката да не е нищожна. Това е вярно.

³ В едно по-ново решение ВКС приема тезата за погасяване на иска за прогласяване на относителна недействителност при нарушение на правилото на чл. 26 СК с общата петгодишна давност – Решение № 60487 от 15.06.2021 г. по гр.д. № 1619/2021 г., ВКС, IV г.о.

При относителната недействителност по чл. 135 ЗЗД относителността се състои в това, че сделката в отношенията между длъжника и третото лице остава действителна, а това, което би останало от цената след публичната продажба на вещта, предмет на относително недействителната сделка, т.е. след като се е удовлетворил Павловият кредитор, остава за длъжника и евентуално от него би могъл да удовлетвори свои претенции и третото лице по относително недействителната сделка.

Е, пита се, ако сделката, извършена в нарушение на чл. 26 СК, е относително недействителна, то какво „остава“ действително в отношенията между третото лице и участвалия в сделката съпруг след като искът по чл. 26 СК бъде уважен?

Нека разгледаме тази хипотеза и възможното действие на сделката според съдбата на брака между съпруга, участвал в сделката, и съпруга неучастник.

За да имаме относителна недействителност, ако е вярна тезата на ВКС, сделката трябва да може да има някакво реално действие между страните по нея дори след прогласяването на сделката за относително недействителна по съдебен ред.

Възможно е напр. бракът след уважаване на иска по чл. 26 СК да продължи и да приключи със смъртта на един от съпрузите. Означава ли това, че прогласената по съдебен ред за относително недействителна сделка изведнъж ще стане изцяло валидна и ще порожи последиците си след прекратяването на нуждата от ползване на семейното жилище? Знаем, че децата остават деца до 18-ата си година, но бракът може да продължи десетилетия наред. Трябва ли да приемем, че ако бракът на неучаствалия и участвалия в сделката с третото лице съпруг продължи след уважаване на иска по чл. 26 СК още 50 години, след прекратяването му на 51-ата година поради смърт на съпруг сделката с третото лице става валидна и това трето лице или наследниците му могат да ревандират имота от преживелия съпруг и наследниците на последния? Да, точно това означава тезата на ВКС за относителна недействителност. Както посочих, относителната недействителност предполага както противопоставимост на недействителността само спрямо определено лице или лица, така и потенциален „остатък“ за страните по относително недействителната сделка на определена съвкупност от правни последици по сделката.

Според мен обаче тезата за преживяване на последицата от нарушаване на правилото на чл. 26 СК десетилетия наред, до прекратяване на брака със смъртта на съпруг, е нецелесъобразна. Тя насочва на извод, че последицата е нещо различно от относителна недействителност в чистия вид, който обикновено е познат на доктрината и съдебната практика. Но преди да формулирам теза за вида недействителност и да я аргументирам, нека формулирам една работна хипотеза за приложното поле и допустимостта на иска по чл. 26 СК. Тази работна хипотеза е свързана с другия възможен случай на прекратяване на брака между съпруга, участвал в сделката, и съпруга неучастник – с развод.

3. Чл. 26 СК се прилага само по време на висящо дело за развод или за целите на бъдещо дело за развод

Сравнителноправно и с оглед нашата собствена правна история в семейното право при развод основната правна последица за „икономически по-слабата страна“ (с никакви или много малки доходи и имущество и/или нетрудоспособна) или „житейски по-натоварената страна“ (с отглеждането на децата от брака) е присъждането на издръжка в пари. Така, законодателствата на почти всички страни предвиждат

издръжка за децата от брака и за единия съпруг, особено ако той е нетрудоспособен или без доходи и имущество.

През втората половина на 20 век законодателствата на редица страни започват да обръщат внимание и на друг проблем – този за съдбата на семейното жилище след развода, т.е. за подслона, който децата от брака и по-уязвимият съпруг ще имат след развода. Причините за това допълнително развитие в законодателството основно е жилищната криза през 20 в., породена от двете световни войни и от миграцията на селското население в градовете, и трудностите бързо да се намери жилище под наем. Новото развитие – правото да се получи ползването на семейното жилище след развода – обаче поражда допълнителни проблеми. Когато семейното жилище – това общо обитавано от съпрузите и децата преди фактическата раздяла или към момента на исковата молба за развод жилище⁴ – е лична собственост на единия съпруг или на трето за брака лице, то съпругът или третото лице може да се разпорежи с имота преди бракоразводният съд да постанови решение за предоставяне на ползването. В държави, чиито правни системи не познават иски, подобни на чл. 26 СК, като например Италия⁵, противодействието на подобни маневри против и по време на бракоразводния процес е чрез вписване⁶ в Регистрите на недвижимата собственост или подаването на молба за обезпечение на иска за предоставяне на ползването върху семейното жилище.

В държави, в които е уреден иск, подобен на чл. 26 СК, напр. Франция⁷, средството да се попречи на съпруга едноличен собственик на семейното жилище да се разпорежи с него и така да обезсмисли предоставянето на ползването на жилището след развода на другия съпруг е иск с уредена особена недействителност, гарантираща постигането на целите на семейното право. Следователно, логично изглежда, обхватът и приложното поле на иска по чл. 26 СК да бъде съобразен именно с постигането на тези цели.

У нас, измежду отрицателните условия (пречки) за поражение на правото по чл. 26 СК е двамата съпрузи да нямат друго жилище обща собственост или лична собственост на единия от тях. Преведено през езика на чл. 56 СК, който урежда предпоставките за възникване и прекратяване на право да се иска предоставяне на ползването на семейното жилище след развода, положителната материалноправна предпоставка на иска по чл. 26 СК е съпругът да има жилищна нужда. Няма ли съпругът жилищна нужда, той няма субективно право да иска обявяване на недействителност по чл. 26 СК (искът би бил неоснователен), защото не би могъл в бъдещ или във висящ бракоразводен процес да иска предоставяне на жилището (искът по чл. 56 СК в такъв процес би бил неоснователен). Искът по чл. 26 СК на практика служи като заместител на обезпечение по ГПК – на бъдещ или вече предявен – на иск по чл. 56 СК. Той всъщност е и на практика вид обезпечение (гаранция) на съпруга,

⁴ § 1 ДР СК 2009.

⁵ В Италия поначало е възможно съпругът изключителен собственик на семейното жилище да го продаде или дари, за да се избегне присъждането ѝ на бившия съпруг. Италианският касационен съд обаче приема, че ако се докаже, че актът на продажбата или дарението е извършен с цел осъществяване на незаконен факт, тоест за да се отнеме възможността за присъждане на семейното жилище на другия съпруг, това би представлявало злоупотреба с правото. Corte di Cassazione по дело n. 26541/21 решение от 30 септември 2021 г.

⁶ По-точно казано, вписване за противопоставимост на трети лица в Регистрите на недвижимата собственост е предвидено за съдебното решение за предоставяне на ползването на семейното жилище при развод или законна раздяла – art. 337-sexties и art. 2643 Codice civile 1942.

⁷ Art. 215 Code civil fr.

който се развежда или планира да предяви иск за развод. И именно това според мен е даденото му от закона предназначение.

Извън целите, за които е създаден, и предназначението, за което уреден, според мен е този иск да обезпечава неучаствалия в сделката съпруг безсрочно – по време на продължаващ брак, години наред, докато този брак не се прекрати със смърт на съпруг. Такова тълкуване на чл. 26 СК игнорира систематическата и функционална връзка между чл. 26 СК и чл. 56 СК. А тази връзка е несъмнена.⁸ И именно тя води до извода, че чл. 26 СК е допустим само ако вече е предявен или се планира предявяването на иск за развод, съединен с иск по чл. 56 СК. И ако такъв бракоразводен процес не е висящ към датата на устните състезания на делото по иск по чл. 26 СК, производството по чл. 26 СК е недопустимо и следва да бъде прекратено. Обратното е също вярно: ако към датата на устните състезания в бракоразводния процес искът по чл. 26 СК не е уважен, то бракоразводният съд ще отхвърли иска за предоставяне ползването на семейното жилище (освен ако разпоредителната сделка, която се атакува, не е в полза на близък на семейството по см. на чл. 56, ал. 3 СК).

4. Разпоредбата на чл. 26 СК урежда иск за унищожаване на сделка

Разпоредбата на чл. 26 СК не дава никакво указание за вида недействителност или порок на сделката на разпореждане на съпруг със семейно жилище лична негова собственост без съгласието на другия съпруг и без разрешение на съда. Това е недостатък на законодателната техника, от който е страдала още разпоредбата на чл. 13, ал. 5 СК-1968, която също не е загатвала за това от каква недействителност страда сделката. Очевидно е за мен, че един начин за разрешаване на този тълкувателен проблем е да установим откъде законодателят, създал първообраза на чл. 26 СК – чл. 13, ал. 5 СК-1968 – е реципирал уредба или поне се е вдъхновявал при изработката на нашата уредба. За второто всъщност имаме силни податки. През 1972 г. у нас са преведени и издадени на български език семейните кодекси на всички социалистически европейски страни (без Албания)⁹ и в тях разпоредба, подобна на чл. 13, ал. 5 СК-1968, няма. И в Италия – държавата майка на редица наши граждански закони – в частност на ЗН и ЗЗД – подобен иск не е уреден. Уредба има обаче във Френския граждански кодекс, в новелизацията от 1965 г.¹⁰ При това във Франция нормата изрично говори за унищожаване, за анулиране (чл. 215, ал. 3: „Съпрузите не могат един без друг да

⁸ В съдебната практика се приема, че правен интерес за съпруга неособственник от иск по чл. 26 СК би бил налице в случая на все още висящо дело за развод или унищожаване на брака при определяне мерките относно ползването на семейното жилище (Определение № 241 от 31.05.2018 г. по ч.гр.д. № 1958/2018 г., ВКС, IV г.о.). С Решение № 98 от 15.03.2011 г. по гр. д. № 659/2010 г., ВКС, III г.о.; Решение № 307 от 17.10.2012 г. по гр.д. № 295/2012 г., ВКС, I г.о., Решение № 385 от 24.10.2012 г. по гр.д. № 968/2011 г., ВКС, III г.о. и Решение № 404 от 10.01.2012 г. по гр.д. № 1720/2010 г., ВКС, III г.о.) са приети за недопустими иски по чл. 26 СК в случаите, когато са подадени след прекратяване на брака поради смърт на съпруга прехвърлител. В тези случаи ВКС е приел, че за ищеца не е налице активна легитимация и правен интерес, тъй като към момента на подаването му вече няма качеството на съпруг. В тези актове е уточнено, че правният интерес за такъв ищец би бил налице само в случай на развод или унищожаване на брака при определяне мерките относно ползването на семейното жилище, т.е. следва изводът, че такъв ще е налице само докато е висящо делото за развод и все още няма произнасяне по въпроса за ползването на семейното жилище.

⁹ Семейни закони на Германска демократична република, Полска народна република, Руска съветска федеративна социалистическа република, Социалистическа република Румъния, СССР, Социалистическа федеративна република Югославия, Унгарска народна република, Чехословашка социалистическа република. Състав. Никола Цветковски и др. С., Съюз на юристите в България, 1972.

¹⁰ Закон n°65-570 от 13 юли 1965 – art. 1 () JORF 14 juillet 1965 в сила от 1 февруари 1966 г.

разпореждат с правата, които осигуряват семейното жилище, нито с обзавеждането, с която то е оборудвано. Съпругът, който не е дал съгласието си за акта, може да поиска неговото анулиране: искът за недействителност може да се предяви в рамките на една година от деня, в който е узнал за акта, като не да може да бъде предявен повече от година след прекратяването на брачния режим.).

Можем да спекулираме дали проектът за новелизацията от 1965 г. на Френския граждански кодекс, който със сигурност е бил публикуван няколко години преди това, е бил известен на съставителите на нашия Семейен кодекс от 1968 г.¹¹ Това е напълно възможно.

Във всеки случай ясно е, че във Франция и Италия също така и искът на неучаствалия в сделка на разпореждане съпруг с имот имуществена общност също е уреден като иск за унищожаване на сделката. В двете страни уредбата обаче е по-богата, вкл. като овластява съда да дава разрешения на единия съпруг да управлява имуществената общност или даже да са разпорежда с вещи от нея без съгласие на другия съпруг – напр. при неспособност на последния, лошо управление, нахърняване интересите на децата и пр.¹² У нас в подобни случаи СК урежда единствено възможност да се иска прекратяване на имуществената общност – чл. 27, ал. 2 СК.

След като обаче не можем пряко да приложим чужд законодателен образец – защото нямаме преки доказателства, че той е послужил за рецепция в нашия нормативен акт – ще трябва да се обърнем към действащия у нас законодателен акт, уреждащ общите правила на недействителността – абсолютна и относителна (унищожаемост). ЗЗД урежда хипотезите за унищожаемост в чл. 27-33. Обикновено се посочва, че това са уредени в закона случаи на пороци на волята. В хипотезата на чл. 27, пр. 2 ЗЗД – унищожаемии сделки, сключени от името на недееспособни, но без спазване на изискванията, установени за тях, волята на нито една страна по сделката не е опорочена с нищо. Родител на ограничено дееспособен 17-годишен младеж с негово съгласие, но без разрешение на районния съд по чл. 130, ал. 3 СК, продава недвижим имот собственост на ненавършили пълнолетие младеж. Сделката не страда от никакъв порок на волята. Просто е нарушена императивна законова норма, но така, която е създадена, за да брани интереса единствено на детето.

Същото е и с нормата на чл. 26 СК – и тя е императивна, но е създадена с цел да брани частния интерес на неучаствалия в сделката съпруг и на детето; и то само за целите на един настоящ или планиран бъдещ исков процес за развод, съединен с иск по чл. 56 СК – като форма на особено обезпечение. Трудностите в нашата доктрина да се „измисли“ отговор на въпроса какъв е порокът на сделката, визирана в чл. 26 СК, идат от това, че авторите се концентрират върху проблема на сделката на съпруг собственик при липсата на съгласие на другия съпруг. А това е грешното място, в което трябва да се вглеждаме. Вторачването следва да е не в липсата на съгласие на другия съпруг, а в липсата на съдебно разрешение за сделката, каквото се иска по закон. Последницата от неспазването на това изискване според мен е унищожаемост. При неспазването на изискването за съдебно разрешение по чл. 130, ал. 4 СК, чл. 130, ал. 4, изр. 1 СК, чл. 165, ал. 4 СК и чл. 168, ал. 2 СК последницата унищожаемост е предвидена в самия закон – чл. 27, пр. 2 ЗЗД – и това сякаш ни спестява усилието да разсъждаваме какъв би бил порокът на сделката, ако не съществуваше изрична норма санкция. Преди отмяната

¹¹ Налице е цялостен превод на Френския граждански кодекс на български език, поръчан от Министерството на международната търговия на НРБ, под редакцията на проф. Венедиков, но той е издаден през 70-те години на 20 в., т.е. след първия СК от 1968 г.

¹² Вж. art. 217-220 Code civil fr. и art. 181-184 Codice civile it. 1942.

от законодателя на еманципирането на ненавършил пълнолетие чрез сключване на граждански брак по чл. 6 СК с ДВ, бр. 106/2023 г., нарушаването на изискването за предварително съдебно разрешение на районния съдия за разпореждане с недвижим имот (чл. 6, ал. 4 СК, редакция до ДВ, бр. 106/2023 г.) също водеше до унищожаемост.

Изобщо, в семейното право, санкцията на сделките, изискващи съдебно разрешение, но сключени без такова, обикновено не е нито нищожност (абсолютна недействителност), нито недействителности като висящата и относителната. Санкцията за нарушаване на императивна норма, създадена в интерес на точно определен правен субект, поначало е правото на този субект да иска анулиране, унищожаване на сделката. Висящата недействителност е трудно съвместима с правната сигурност, желана в семейното право. Относителната недействителност е трудно съвместима с факта, че брачните права и задължения и родителските права и задължения имат и абсолютен аспект – засягат и трети лица. Уредбата на имуществената общност между съпрузите в Италия и Франция – държави, от които сме заели правила при регламентирането на имуществените отношения между съпрузите – също предполага искове за унищожаване.

Горният извод може да изглежда странен за българския юрист, който е свикнал да приравнява случаите на унищожаемост на сделка поради порок във волята на страна по тази сделка, които са уредени в ЗЗД, на родовото понятие за унищожаване (annulation – анулация) на правна сделка поради дефект в нея, който накърнява частния интерес на определен правен субект, но без да нарушава публичния интерес. Примери за анулация на правна сделка, при която основаниято за унищожаемост е не порок на волята на искащия унищожаването, а друг факт – най-често липса на съдебно разрешение за сделката – са т.нар. случаи на „висяща действителност“¹³ по чл. 24, ал. 4 СК и чл. 26 СК. Употребеният от законодателя в чл. 24, ал. 4 СК странен термин „оспоримост“ следва да се дешифрира именно като „висяща действителност“, т.е. вид унищожаемост.

5. Последици от тезата за унищожаемост

5.1. По-кратка давност

Исковете за унищожаване на сделка, за разлика от исковете за прогласяване на относителна недействителност, не се погасяват с общата петгодишна давност, а с тригодишна – чл. 32, ал. 2 ЗЗД. Невярно и опасно за правната сигурност е приетото в Тълкувателно решение от 29.12.2014 г. по тълкувателно дело № 5/2013 г., ОСГТК, че порокът на сделката може да се релевира безсрочно.

5.2. Отказ от правото по чл. 26 СК

Доколкото ЗЗД съдържа правила за потвърждаване на унищожаемата сделка, т.е. за отказ от правото тя да се унищожи – чл. 35 ЗЗД, то те са приложими съответно и за сделките, сключени в нарушение на чл. 26 СК. За изрично потвърждение е достатъчен обикновен писмен акт, в който неучаствалият в сделката съпруг заявява, че се отказва от правото да я атакува въпреки нарушението на чл. 26 СК – арг. чл. 35, ал. 1 ЗЗД. Не е нужно потвърждението да е във формата на чл. 42, ал. 2 ЗЗД вр. чл. 37 ЗЗД, както приема Тълкувателно решение от 29.12.2014 г. по тълкувателно дело № 5/2013 г.,

¹³ Терминът, доколкото знам, не е обективизиран в нарочна научна публикация, но се използва от акад. Иван Русчев в университетските му лекции по гражданско право обща част за хипотезите на чл. 24, ал. 4 СК и чл. 26 СК.

ОСГТК. Такъв отказ от правото по чл. 26 СК е допустим само ако от брака няма деца, защото с техните права – за осигуряване на жилище в хипотезата на чл. 56 СК – съпругът, неучаствал в сделката, не може да се разпорежда – арг. задължението на съда служебно да се произнесе по въпросите на чл. 56 СК, ако от брака има ненавършили пълнолетие деца.

Отказът от позоваване на недействителността по чл. 26 СК може да се състои и в конклюдентни действия, т.е. да бъде мълчалив. Напр. такъв отказ следва да се приеме, когато след сключване на сделката на разпореждане със семейното жилище двамата съпрузи заедно придобиват ново общо жилище с достатъчна за семейството площ и местоположение.

5.3. Вписване

Искът по чл. 26 СК подлежи на вписване, ако атакуваната с него сделка попада сред тези по чл. 112, б. „а“ ЗС – арг. чл. 114, б. „а“, пр. 2 ЗС. Веднъж вписана исковата молба, ефектът на вписването защитава ищеца от прехвърлянето на жилището в хода на делото от третото лице на друго трето лице – арг. чл. 226, ал. 3 ГПК.

5.4. Функционалната връзка между недействителността по чл. 26 СК и иска по чл. 56 СК

Правният интерес от иска по чл. 26 СК отпада, ако към датата на устните състезания по този иск няма предявен иск по чл. 56 СК (който се предявява в рамките на висящ бракоразводен процес) – искът по чл. 26 СК обезпечава иска по чл. 56 СК.

Искът по чл. 26 СК става неоснователен, ако в хода на производството по такава претенция се съберат доказателства за факти, обосноваващи неоснователността на бъдеща или вече предявена претенция по чл. 56 СК. Примери за подобни хипотези са случаите, в които жилищната нужда на неучаствалия съпруг и на децата е отпаднала – новопридобито жилище на името на децата и/или на името на съпрузите или съпруга ищец, което е достатъчно да задоволяване на жилищната им нужда.

5.5. Веднъж прогласена по съдебен ред, унищожаемостта по чл. 26 СК е необратима и „ползва“ и съпруга, участвал в сделката

В това се състои разликата между унищожаемостта и относителната недействителност. Унищожаемостта може да бъде поискана само от точно определено лице, но веднъж постановена от съда, последицата от съдебното решение действа спрямо всички. Унищожената правна сделка няма как да е унищожена спрямо ищеца, но да бъде все още съществуваща спрямо някое трето лице. При относителната недействителност е друго – сделката става непротивопоставима поначало само спрямо ищеца в отношенията му с ответниците. Относителната недействителност не ползва трети лица.

Недействителността по чл. 26 СК е унищожаемост и след постановяването ѝ от съда действа по отношение на и ползва и съпруга, участвал в сделката. На това не може да се възрази, че законът не може да дава защита и на страна, недобросъвестно нарушила закона. Както вече се посочи, искът по чл. 26 СК обезпечава бъдещ или висящ иск по чл. 56 СК. За да уважи иск по чл. 26 СК, съдът е констатирал, че е налице висящ иск по чл. 56 СК, както и че са налице общите обективни предпоставки за този иск – жилищна нужда за децата от брака и за съпрузите. Именно този интерес брани унищожаемостта по чл. 26 СК. Той стои над имуществения интерес на третото лице от сделката. Но защитата, която законът дава, не е абстрактна, а конкретна – не защита

сега с оглед възможността в някакъв неопределен бъдещ момент да се заведе иск за развод и да стане нужда да се решават въпросите по чл. 56 СК. Законът изисква непосредствена нужда – непосредствено предстоящ или вече висящ бракоразводен процес със съединен в него иск по чл. 56 СК.

В това е разликата с относителната недействителност по чл. 135 ЗЗД. Съдът при Павловия иск може да прогласи увреждащата сделка за относително недействителна по отношение на кредитора ищец сега, но в някакъв следващ момент – без каквото и да е било принудително изпълнение – кредиторът да получи удовлетворение – напр. ако длъжникът или третото лице съконтрахент по сделката плати дълга. В такъв случай Павловото решение в полза на кредитора е на практика само едно неизползвано оръжие в арсенала му, с който той се е въоръжил, за да подтикне длъжника към изпълнение. Подобно неопределено положение не може да се приеме за семейното жилище. То или е нужно актуално (сега) – за целите на бракоразводен процес с иск по чл. 56 СК – и тогава от иск по чл. 26 СК има полза и нужда, или обратно – ако бракоразводен процес няма, не съществува и основание законът да стоварва санкцията по чл. 26 СК върху съпруга едноличен собственик и третото лице.